

ZGODOVINA

KATERE NALOGE SO OSTALE ČLOVEŠTVU PO 2. SVETOVNI VOJNI?

1. Kakšne so bile posledice 2. svetovne vojne?

Evropa je bila porušena, vladalo je opustošenje. Vojna je pustila 50 milijonov mrtvih, 30 milijonov invalidov in 45 milijonov razseljenih. Proizvodnja je bila zmanjšana za 50%.

2. Kaj je bilo z Nemčijo po 2. svetovni vojni?

Ko je 2. svetovne vojne konec, se Churchill, Truman in Stalin dogovorijo, da bodo Nemčijo razdelili na štiri okupacijske cone, plačevati pa bo morala tudi vojno škodo (reparacije).

3. Kaj veš o kaznovanju vojnih zločincev po 2. svetovni vojni?

Delovati začnejo mednarodna vojaška sodišča, ki sodijo vojnim zločincem (sodišče v Nürnbergu). Po Evropi so oblasti obračunavale s kolaboranti tudi z izvensodnimi poboji (Jugoslavija, Francija, Italija).

4. Kaj veš o Organizaciji združenih narodov (OZN)?

Neučinkovito Društvo narodov zamenja OZN, v katero so danes včlanjene skoraj vse države sveta. Njena naloga je varovanje svetovnega miru in spodbujanje sodelovanja med državami. Pod OZN delujejo številne organizacije: UNESCO, UNICEF, FAO (kmetijstvo), WHO (zdravstvo) ...

5. Kako je bila obnovljena Evropa po 2. svetovni vojni?

Zahodna Evropa je finančno pomagala Nemčiji, Grčiji in Turčiji, ki so preprečevale širjenje sovjetskega vpliva v Evropo. Državam, ki so se upirale komunizmu, je pomagal tudi ameriški predsednik Truman (**Trumanova doktrina**).

Ameriški zunanji minister Marshall je izdelal načrt pomoči vsem v vojni prizadetim evropskim državam, ki bi zanjo zaprosile (**Marshallov načrt**). Države pod vplivom ZSSR so jo odklonile.

POJMI

Kapitalistični Zahod – zahodne države, ki so po vojni ohranile kapitalistično gospodarstvo in demokracijo (ZDA, Kanada, Velika Britanija, Francija, Nizozemska, Belgija, Italija, Švica, Avstrija, Nemčija, Danska, Švedska, Grčija, Turčija).

Socialistični Vzhod – vzhodne države, ki so po vojni uvedle plansko gospodarstvo s prevladujočo državno lastnino in totalitarno oblast (ZSSR, Poljska, Češkoslovaška, Madžarska, Romunija, Bolgarija, Jugoslavija).

RAZHAJANJE VZHODA IN ZAHODA

6. Kaj veš o hladni vojni med ZSSR in ZDA?

Po 2. svetovni vojni sta svetovni velesili postali socialistična ZSSR in kapitalistična ZDA. Zaradi različnih ideologij (socializem, komunizem) so se začela nasprotja, ki so vodila v hladno vojno (ni bila ne vojna, ne mir).

7. Kaj veš o železni zavesi?

Meja med vzhodno in zahodno Evropo (od Baltika do Jadrana) se je imenovala železna zavesa. Sestavljale so jo žične ovire, minska polja, vojaške patrolje ipd. Nemčija in Berlin (berlinski zid) sta bila ločena na Zahodno republiko Nemčijo (kapitalistična) in Nemško demokratično republiko (socialistična). Avstrija je bila obnovljena v predvojnih mejah.

8. Kaj veš o Informbiroju?

ZSSR je ustanovila Informbiro, ki je bil uradno posvetovalni organ komunističnih strank, v resnici pa je Stalin preko njega poskušal vplivati na politiko posameznih držav.

9. Kaj je NATO?

To je ameriška vojaška zveza, ki so jo ZDA ustanovile zato, da bi omejile širjenje vpliva ZSSR in socializma.

10. Kaj je Varšavski pakt?

Varšavski pakt je bil sovjetski odgovor na Nato, zveza vzhodnoevropskih držav, saj se je hotela ZSSR na vsak način zavarovati pred napadi. Vojaško je bila močnejša od NATA, a so se bali atomske bombe.

11. Katere države so po 2. svetovni vojni razvile jedrsko orožje?

ZDA, ZSSR, Velika Britanija, Francija, Kitajska, Indija in Pakistan.

12. Kaj je to oboroževalna tekma?

To je tekma med ZDA in ZSSR, ki sta med seboj tekmovali, katera bo izdelala več bolj izpopolnjenega orožja. Razvile so se vodikove bombe, v konice medcelinskih raket so vgrajevali atomske glave ipd.

13. Kaj je to ravnotežje strahu?

Strah pred jedrsko vojno, ki bi lahko uničila oba nasprotnika in celotno človeštvo.

NEMIRNI SVET

14. Kaj veš o lokalnih vojnah?

ZDA in ZSSR sta se izogibali neposrednim napadom. Spopadi med kapitalističnim Zahodom in socialističnim Vzhodom so potekali na mejah; med razdeljenima Nemčijama, med Severno in Južno Korejo in med Severnim in Južnim Vietnamom. Vojne sta iz ozadja vodili velesili, preizkušali nova orožja in strategije.

a. Kaj veš o korejski vojni?

Korejska vojna je potekala od 1950-1953. Socialistična Severna Koreja je napadla kapitalistično Južno Korejo, da bi vrgli imperialiste s polotoka. ZDA so vojaško podprle Južno Korejo in začele groziti z atomsko bombo.

b. Kaj veš o kubanski krizi?

L. 1959 je Fidel Castro na Kubi zavrgel diktaturo, ki so jo podpirale ZDA. Naslonil se je na ZSSR in uvedel socializem. ZSSR je l. 1962 na Kubi postavila jedrske rakete, usmerjene proti ZDA, zato je izbruhnila kubanska kriza – grozila je 3. svetovna vojna. Spor sta rešila ameriški predsednik Kennedy in predsednik ZSSR Hruščov (Sovjeti so umaknili rakete in uvedli 'rdeči telefon' za zvezo med obema predsednikoma).

c. Kaj veš o vietnamski vojni?

Severni Vietnam pod ZSSR in Južni Vietnam pod ZDA sta se zapletla v spopad, v katerega so se neposredno vmešale tudi ZDA. Med to vojno je trpelo tudi civilno prebivalstvo (požigi vasi, gozdov, zastrupljanje zemlje ipd.). 1973 so v Parizu podpisali mir in nastal je enotni (komunistični) Vietnam.

15. Kaj veš o mirovniškem gibanju?

Zaradi strahu pred novimi in hujšimi vojnami se je na Zahodu izoblikovalo mirovniško gibanje. Mirovniki so se z raznimi akcijami borili proti vojnami in s tem ustvarjali zavest, da je treba spore reševati na drugačne načine (make love not war).

16. Kaj veš o državljanskih vojnah?

V začetku 70. let je izbruhnila **vojna v Kambodži**, l. 1980 pa sta se zaradi nafte začela spopadati **Irak in Iran**. L. 1990 je Irak zasedel Kuvajt, zato so posredovale ZDA in v **zalivski vojni** Irak prisilile k umiku. **ZSSR l. 1979 napade Afganistan**, da bi preprečili širjenje islamskega fundamentalizma v južne dele ZSSR, a Afganistanci (s pomočjo ZDA) zmagajo ter v svoji državi uvedejo islamsko

totalitarno oblast. 2001 **ZDA napadejo Afganistan**, saj so za teroristični napad 11. septembra krivili vlado v Kabulu.

17. Kaj je to fundamentalizem?

Nazor, ki zahteva, da se kdo dosledno drži načel svoje ideologije (npr. islama).

18. Kako se je začelo obdobje realnega socializma?

ZSSR je vzhodnoevropskim državam vsiljevala svoj politični in gospodarski sistem. Predvojno večstrankarsko demokracijo je zamenjala ljudska demokracija. Ob komunistični stranki so dopustili tudi druge, t.i. meščanske stranke. Sčasoma (z odstranjevanjem političnih nasprotnikom, ponarejanjem glasov ipd.) so komunisti popolnoma prevzeli oblast – začelo se je obdobje realnega socializma.

19. Kaj je značilno za obdobje realnega socializma?

Značilna je vlada ene stranke – komunistične (druge so bile prepovedane), kult osebnosti (Stalin, Tito, Mao Zedong, Castro, Causeescu), stroga cenzura, visoka socialna varnost, ni velikih premoženjskih razlik ...

20. Zakaj in kje so izbruhnili upori proti socializmu?

Zaradi slabih življenjskih pogojev, nadzorovanja političnega in zasebnega življenja se je na Zahodu pojavil upor:

- l. 1953 v NDR (zahteve po demokratizaciji političnega življenja),
- l. 1956 na Madžarskem (usmrtitve, zapiranje nedolžnih, omejevanje potovanj v tujino...),
- l. 1968 na Češkoslovaškem.

POJMI

Države realnega socializma – oznaka za socialistično ureditev v državah Vzhodne Evrope.

Ljudska demokracija – prehodna politična ureditev v državah, ki so kasneje sprejele socialistični sistem. V obdobju ljudske demokracije je oblast, ki je bila v glavnem že v rokah komunistične stranke, še dopuščala videz demokracije – obstoj opozicijskih (meščanskih) strank.

STARI KOLONIALIZEM ZAMIRA

21. Kaj veš o dekolonizaciji?

Zaradi prebujanja nacionalne zavesti, pravice do samoodločbe (Atlantska listina), Deklaracije o človekovih pravicah in drugačne verske pripadnosti se je začel proces dekolonizacije. Ker so kolonialne države potrebovale vsa sredstva za obnovo uničenja po 2. svetovni vojni, so se težko osredotočale še na kolonije, zato so se te postopoma začele osamosvajati. Kolonije je podpirala tudi ZSSR in tako širila svoj vpliv v 'tretji svet'.

22. Kako so bile zarisane meje v novonastalih državah?

Kot državne meje so se ohranile stare kolonialne meje, ki pa niso bile v skladu z narodnostnimi, zato je prihajalo do spopadov.

23. Zakaj se je pojavila dolžniška kriza?

V osamosvojenih kolonijah so zavladali plemenski poglavarji, evropski strokovnjaki pa so zapuščali gospodarstvo v kolonijah, zaradi česar je vladala revščina. Države so se začele zadolževati, dolgovi pa zaradi slabo produktivnega gospodarstva niso mogle vrniti.

24. Kaj je to neokolonializem?

Neokolonializem je gospodarska odvisnost nerazvitih držav od razvitih. **Multinacionalke** z Zahoda so v osamosvojenih kolonijah začela ustanavljati tovarne ter izkoriščati ceneno delovno silo in surovine. Od teh tovarn imajo denarno korist le lastniki ter politični in gospodarski vrh države.

25. Kaj veš o gibanju neuvrščениh?

Afriške in azijske države s podobnimi gospodarskimi in političnimi problemi so se začele povezovati v gibanje neuvrščenih. Pridružila se mu je tudi Jugoslavija, ki je trdila, da je tretja pot med Natom in Varšavskim paktom. Ustanovljena konferenca neuvrščenih je bila l. 1961 v Beogradu.

Glavne izvoznice nafte so se l. 1960 organizirale v združenje OPEC. Ob izraelsko-arabski vojni so začele višati cene nafte in ustavile dobavo državam, ki so podpirale Izrael. Razviti svet je zato zašel v t.i. **naftno krizo**.

Gibanje neuvrščenih je v 80-ih zamrlo zaradi neuskladenosti in različnih pogledov na gospodarska in politična vprašanja.

26. Naštej probleme nerazvitega 'tretjega sveta'!

- Zaradi **globalizacije** svetovne trgovine služijo le bogati, revnim pa je razvoj onemogočen,
- Prebivalci tretjega sveta iščejo zatočišča v ZDA, Evropi in Avstraliji, zato prihaja do **ilegalnega preseljevanja**,
- Pojavlja se **terorizem**, s katerim hočejo nerazvite države opozoriti na neustrezno ureditev sveta in krivice, ki jih povzročajo ZDA kot svetovna velesila,
- Število prebivalcev hitro narašča (manjša umrljivost otrok zaradi boljše medicinske oskrbe, nepoznavanje kontracepcije), zato prihaja do **prenaseljenosti**,
- Hrane pridelajo premalo, velikokrat jo uničijo tudi naravne nesreče, zato vlada **pomanjkanje in lakota**,
- Šolski sistem je slabo razvit – **pomanjkljiva izobrazba**.

POJMI

Multinacionalke – gospodarska podjetja, ki delujejo v več državah, vlade posameznih držav jih težko nadzorujejo. Politično so lahko zelo vplivne.

Dolžniška kriza – nerazvite države zaradi slabo produktivnega gospodarstva ne morejo vračati izposojenega denarja razvitim državam.

Svetovni jug – izraz za nerazviti del sveta

Države tretjega sveta – izraz za države, ki niso pripadala niti vzhodnemu niti zahodnemu vojaškemu bloku.

Globalizacija – prost pretok blaga, kapitala in delovne sile ter povezovanje držav na vojaškem, znanstvenem, gospodarskem in ekološkem področju.

OPEC – Organizacija držav izvoznic nafte (Iran, Irak, Kuvajt, Alžirija itd.), uravnava skupno naftno politiko do uvoznic nafte.

GOSPODARSTVO PO 2. SVETOVNI VOJNI

27. Zakaj je bila Evropa po l. 1948 gospodarsko tako uspešna?

- Znanost in tehnika sta napredovali,
- zaradi pospešenega gospodarskega razvoja je bila poskrbljeno za brezposelne,
- Marshallov načrt je oživil gospodarstvo,
- velike spremembe v kmetijstvu (večji hektarski donos),
- baby boom (veliko število rojstev) spodbudi gospodarsko rast.

28. Kaj veš o gospodarskem razvoju Nemčije in Japonske po 2. svetovni vojni?

Z ameriško pomočjo se je v Nemčiji začel hiter razvoj gospodarstva – **nemški gospodarski čudež**. K napredku sta pripomogli tudi nemška delavnost, država pa je denar vlagala v gospodarstvo, razvoj znanosti in šolstva.

Uvoz cenениh surovin, močno razvita predelovalna industrija, visoka storilnost in robotizacija so Japonski omogočili, da se je začela gospodarsko razvijati – **japonski gospodarski čudež**.

29. Kako so se začele povezovati evropske države?

Gospodarsko oživljanje zahodne Evrope je spodbudilo povezovanje držav. Tako je leta 1958 nastala **Evropska gospodarska skupnost (EGS)** (ukinjene so medsebojne carine, ustanovljen je enotni trg, skupni evropski parlament in skupna denarna enota – evro).

L. 1991 je bila EGS preimenovana v **Evropsko unijo (EU)**. Članice so se dogovorile tudi za skupno zunanjo in obrambno politiko.

30. Kaj veš o gospodarstvu držav realnega socializma?

V socialističnih državah vzhodne Evrope so prevzeli sovjetski gospodarski model:

- nacionalizacija (podržavljanje zasebne lastnine),
- plansko gospodarstvo (petletke),
- kolektivizacija (manjše kmetije so združevali v večja posestva),
- razvoj težke industrije.

Ustanovljen je bil **Svet za vzajemno gospodarsko pomoč (SEV)**, ki naj bi pomagal pri obnovi socialističnih držav.

Po Stalinovi smrti l. 1953 je v ZSSR oblast prevzel Hruščov in začel proces **destalinizacije** (ukinjanje Stalinovega kulta osebnosti in koncentracijskih taborišč, izpuščanje političnih nasprotnikov).

Sovjeti so uvajali tudi gospodarske novosti, vendar je oblast vztrajala pri državnem vodenju gospodarstva, poudarek pa je bil še vedno na težki industriji, oboroževanju in raziskavam vesolja. Prebivalci so zato živeli v skromnih razmerah.

POJMI

Veliki brat – izraz iz romana 1984 Georgea Orwella. Prikazuje enopartijsko državo, ki nadzira celotno življenje ljudi (totalitarna oblast). Misel je aktualna tudi v času računalnikov, ki omogočajo nadzor nad posameznikom in družbo.

EFTA – Evropsko združenje svobodne trgovine.

SEV – Zveza ekonomske vzajemnosti, ki je povezovala vzhodnoevropske države.

31. Kaj veš o napredku v kmetijstvu v času gospodarskega razvoja?

Uveljavi se uporaba **mehanizacije** (olajša delo in povzroči odhod odvečne delovne sile s kmetij), nove **iznajdbe v biologiji in kemiji** (za zatiranje škodljivcev in pospeševanje rasti rastlin), raziskave v **genetiki** (genetsko spremenjene poljščine), **kloniranje** ...

32. Kako se je razvila znanost?

- Prišlo je do velikih odkritij na področju poznavanja zgradbe atoma, genetike, elektronike, računalništva, robotike, povečala se je proizvodnja umetnih mas ...
- Pogoji za razvoj znanosti je hitrejši pretok informacij – **informatizacija družbe**, ki jo podpirajo mediji (TV, radio, internet ipd.). Družba se zato sooča s **problemom izbora informacij** (kako iz velikega števila informacij izločiti koristne).
- Znanstveni dosežki vplivajo tudi na transport (avtomobili, letalski promet, hitri vlaki), zato tudi več ljudi potuje.
- Razvija se medicina (rentgen, obsevanje, laserske operacije, cepiva, antibiotiki), ki podaljša življenjsko dobo ljudi.
- Izobraževanje je vedno bolj pomembno, podaljšuje se doba obveznega šolanja ...

33. Kaj veš o raziskavah vesolja?

- L. 1957 je ZSSR izstrelila satelit Sputnik s psičko Lajko,
- L. 1961 v vesolje poleti prvi človek, Jurij Gagarin,
- L. 1969 na Luno stopi prvi človek, Neil Armstrong,
- vesoljske ladje delajo raziskave na Marsu,
- v vesolje pošiljajo satelite ...

POJMI

Tradicionalno gospodarstvo – gospodarstvo predindustrijske dobe, s poudarkom na obrti in kmetijstvu.

Kloniranje – proces, kjer iz celice razvijejo novo živo bitje, ki je povsem podobno tistemu, kateremu so odvzeli celico.

DRUŽBA PO 2. SVETOVNI VOJNI

34. Do kakšnih sprememb v družbi pride v razvitih državah?

Po 2. svetovni vojni se izboljša življenjski standard; pospešena je gradnja stanovanj, elektrifikacija omogoči lažje delo, gospodinjski stroji ... Informiranost je omogočila boljšo izobrazbo in kvalitetnejšo izrabo prostega časa, zmanjša se tudi vpliv cerkve.

35. Kako je z družbo v komunističnih državah?

V vzhodni Evropi so komunisti grobo zatirali vero, zaradi tega pa so ljudje le še bolj verovali.

36. Zakaj se okrepi pomen islama?

Zaradi večjega gospodarskega pomena arabskih držav – izvažanje nafte.

37. Kakšna je bila družina po 2. svetovni vojni?

V razvitem svetu se mlade družine hitreje osamosvajajo, uveljavi se jedrna družina. Ženske se zaposlujejo, večja je enakopravnost med spoloma (volitve, emancipacija). Veča se tudi število ločitev.

38. Kaj veš o uporih mladih po 2. svetovni vojni?

Mladi se začnejo upirati življenju svojih staršev (mladinska gibanja, hipijevstvo, protestna glasba):

- proti potrošništvu,
- proti vojaškemu reševanju sporov (mirovniška gibanja v Vietnamu),
- proti nedemokratičnemu komunizmu ...

39. Kakšne so značilnosti popularne kulture?

Značilen je modernizem (umik v svet sanj), hipijevstvo, nove glasbene zvrsti (rock'n'roll, jazz, punk), film (z njim se širi ameriški pogled na svet), športi ...

POJMI

Spolna enakopravnost – enakopravnost spolov v družbi; ženske in moški imajo enak dostop do zaposlitve, enako plačilo za enako delo.

Jedrna družina – starša in njuni otroci.

Potrošništvo – miselnost druge polovice 20. stoletja, ko hočejo ljudje dobiti in potrošiti čim več.

Hipijevstvo – oblika protestništva proti potrošniški družbi.

Popularna kultura – kultura, dostopna množicam. Zanja so značilne predvsem glasbene smeri druge polovice 20. stoletja, ki so nastajale predvsem na Zahodu in se širile tudi na Vzhod.

ZDA OSTAJAJO SVETOVNA VELESILA, ZSSR IZGUBLJA POLET

40. Kako so bili v ZDA obravnavani črnci in kakšne so bile posledice tega?

Kljub odpravi suženjstva (1863) so bili črnci še vedno zatirani in neenakopravni z belci (niso smeli hoditi na iste šole, sedati na sedeže v kinu ali avtobusu, obiskovati ista javna stranišča kot belci). **Martin Luther King**, ki se je zavzemal za črnce, je organiziral gibanje za državljanske pravice. L. 1968 je bil ubit.

41. Kdo je bil John F. Kennedy in za kaj se je zavzemal?

Bil je ameriški predsednik v 60-ih letih. Zavzemal se je za socialne spremembe – da bi zaščitil najrevnejše in podpira gibanje za državljanske pravice. L. 1963 je bil žrtev atentata.

42. Kako so ZDA ohranile svoj vpliv?

V 60-ih in 70-ih so ZDA na oblasti Srednje in Južne Amerike podpirale diktatorje, ki so se borili proti levičarskim upornikom, saj so se bale komunizma.

Gospodarsko se okrepi Evropa in Japonska, zato začno ZDA ustanavljati multinacionalke.

43. Kako sta se sporazumeli ZDA in ZSSR?

Strah pred jedrskim spopadom je velesili prisilil k pogajanjem. V 80-ih je ameriški predsednik Reagan povišal izdatke za oboroževanje in načrtoval **vesoljski ščit**. ZSSR gospodarskemu razvoju in oboroževanju ni mogla več slediti. Novi sovjetski predsednik je zato spodbudil otoplitev odnosov med državama in ZDA so postale edini svetovni žandar.

44. Kaj je to vesoljski ščit?

To je sistem prestreznih satelitov v vesolju, ki naj bi uničili napadalne rakete, preden bi padle na ozemlje ZDA.

45. Kaj pomeni izraz, da so ZDA danes svetovni žandar?

Pomeni, da ZDA vedno z orožjem posegajo v različne dele sveta za zaščito svojih interesov ali pomiritev kriznih razmer (vojn).

SLOVENCİ PO 2. SVETOVNI VOJNI

Politika

46. Kakšno politično ureditev naj bi imela Jugoslavija pred kapitulacijo Nemčije?

V Beogradu je bila na temelju sporazuma Tito-Šubašić imenovana vlada Demokratične federativne Jugoslavije, ki naj bi sprejela novo demokratično ustavo.

47. Kako so delovali komunisti v Jugoslaviji?

Komunisti so s predvojnimi strankami sodelovali le toliko časa, dokler niso uredili odnosov z zahodnimi silami. Komunistična partija Jugoslavije je nato ustanovila Ljudsko fronto Jugoslavije, ki deluje kot stranka in se istočasno polasti vseh pomembnih položajev v državi (nadzorujejo vojsko, policijo, sodišča in medije).

48. Kako so komunisti zatirali opozicijo (nasprotnike)?

Predvojne stranke so bile v izraziti manjšini in niso mogle vplivati na pomembnejše politične odločitve. Komunisti jim onemogočajo tiskanje časopisov, razbijajo njihove politične shode ... Pregarja jih **OZNA** (politična policija), ki zapira brez sodišč.

49. Kako se je na nespoštovanje dogovorov odzvala opozicija?

Opozicija se iz protesta ni udeležila volitev, zato imajo volivci le dve možnosti; Ljudska fronta ali »skrinjica brez liste«.

50. Kakšne so bile volitve v ustavodajno skupščino?

Volile so lahko tudi ženske. Volitve niso potekale demokratično, marsikje tudi ni bilo omogočeno anonimno glasovanje (glasovanje z volilnimi kroglicami).

51. Kaj veš o 1. slovenski vladi?

Komunistična partija Slovenije si je že med vojno z Dolomitsko izjavo podredila osvobodilno gibanje. V slovenski vladi, imenovani 5. maja 1945 v Ajdovščini zato ni bilo predstavnikov opozicije in so bili vsi člani iz vrst OF. Vlada je uživala velik ugled.

52. Kdaj je bila razglašena republika in sprejeta ustava?

29. novembra 1945 je bila razglašena republika, 31. januarja 1946 pa je bila sprejeta ustava Federativne ljudske republike Jugoslavije.

53. Kakšna je bila ustava Jugoslavije?

Ustava je na papirju zagotavljala demokracijo, v praksi pa je posnemala sovjetski totalitarni sistem:

- namesto federalizma je bila država **centralizirana** (vodena iz Beograda),
- **montirani sodni procesi**,
- diktatura Komunistične partije (**enotnost oblasti**),
- **politični monopol**,
- **cenzura** (nadzira vse časopise in radio),
- **kult osebnosti** ('ljubljeni vodja Josip Broz Tito').

54. Kdo je bil Kocbek?

Bil je eden vodilnih krščanskosocialističnih politikov, a so ga komunisti zaradi nasprotovanja komunizmu izrinili iz politike in mu onemogočili objavljane literarnih del.

Gospodarstvo

55. Kako je bila obnovljena Slovenija?

Ustanovljene so bile mladinske **delovne brigade** (obnovili so prometne povezave, porušena poslopja, industrijske obrate, elektro omrežje, rudnike itd.).

56. Kaj veš o nacionalizaciji premoženj v Sloveniji?

Do nacionalizacije (zaplemb premoženja, razlastitev) je prišlo, da bi vlada lahko popolnoma nadzirala gospodarstvo. Država je postala lastnica 90% gospodarskih zmogljivosti.

57. Kaj veš o načrtnem gospodarstvu v Sloveniji?

Plansko gospodarstvo (petletke) si je podredilo tržno gospodarstvo, saj v naprej določa proizvodnjo. Politiki so poudarjali pomen težke industrije, da država ne bi bila odvisna od uvoza (**ekonomska neodvisnost**).

a. Katere so bile dobre strani planskega gospodarstva?

Dobre strani je poudarjala propagandna krilatica 'elektrifikacija + industrializacija = socializem': država se začne industrializirati in večati električno omrežje, veliko novih delovnih mest in dvig standarda.

b. Katere so bile slabe strani planskega gospodarstva?

- Vlaganje sredstev v nerazvite dele Jugoslavije,
- zmanjševanje delovne storilnosti (ker niso mogli prodati, so propadli),
- slaba preskrba, pomanjkanje (boni),
- deagrarizacija (vedno manj kmetov, več mestnega prebivalstva).

58. Kaj veš o kmetijstvu v Sloveniji po 2. svetovni vojni?

- Izpeljana je **agrarna reforma** (zemljo odvzamejo kmetom, tujcem, veleposestnikom in Cerkvi). Obdelovalno zemljo so nato razdelili kmetom.
- Del obdelovalne zemlje je pripadel državni posesti in kmetijskim zadrugam – začela se je izvajati **kolektivizacija** (skupno obdelovanje zemlje), a je propadla.

POJMI

Deagrarizacija – opuščanje kmetijske dejavnosti.

Nacionalizacija – prenos gospodarskih objektov tujcev v večinsko last domačih državljanov; v socialističnih državah tudi sinonim za podržavljanje.

Podržavljanje – prenos gospodarskih objektov iz zasebne v državno lastnino.

Urbanizacija – proces širjenja mestnega načina življenja.

Meje

59. Kakšne meje je zahtevala Jugoslavija?

Jugoslavija je zahtevala priključitev s Slovenci naseljenega dela Koroške, Primorsko, Trst, hrvaške kvarnerske otoke in Istro in ob koncu vojne tudi z vojsko prodrla na ta območja.

60. Kaj veš o koroški meji in o Slovencih v Avstriji?

Koroška je ostala v Avstriji, saj so obveljale predvojne meje. Življenje tamkajšnjih Slovencev se je izboljšalo, saj so uvedli obvezno dvojezično šolstvo in več manjšinskih pravic (7. člen avstrijske državne pogodbe).

61. Kako je bila spremenjena zahodna meja?

Julijska krajina (deli, ki so jih dobili Italijani po 1. svetovni vojni) je bila razdeljena na **cono A** (anglo-ameriška) in **cono B** (jugoslovanska). Trst je bil razglašen za Svobodno tržaško ozemlje (STO) in ni pripadel ne Italiji ne Jugoslaviji. STO je bilo l. 1954 razdeljeno (z londonskim memorandumom); Slovenci dobimo izhod na morje, Italijani pa Trst. Današnja meja je bila določena l. 1975 z **Osimskim sporazumom**.

62. Kako so živeli Slovenci v Italiji?

Oživljene so bile slovenske šole, kulturne ustanove in društva. V italijanskem parlamentu so šele l. 2001 sprejeli zaščitni zakon za Slovence.

63. Zakaj se je po vojni veliko Slovencev odselilo v tujino?

Po vojni je veliko Slovencev, ki so niso marali komunizma (kolaboranti), odšlo v tujino. Mnogo se jih je ilegalno izselilo na zahod zaradi ekonomskih vzrokov (boljše službe in boljši zaslužek).

POJMI

Osimski sporazumi – pogodbe med Jugoslavijo in Italijo, podpisane 11. oktobra v Osimu, italijanskem mestecu.

Emigracija – izseljenstvo; ljudje, ki so se zaradi ekonomskih ali političnih vzrokov izselili iz domovine in živijo v tujih deželah.

Socializem

64. Kaj veš o informbirojevskem sporu?

L. 1948 sta se sprla Jugoslavija in ZSSR ker se Tito ni hotel podrediti Stalinu, ki se je postavil na čelo evropskih socialističnih držav. Tito je v dokaz, da v vsem posnema sovjetski model, uvedel spremembe: nasilna nacionalizacija, preganjanje opozicije in trpinčenje ljudi, ki naj bi podpirali Stalina ('**informbirojevci**').

65. Zakaj se je Jugoslavija odprla na Zahod?

Jugoslavija je bila l. 1948 povsem osamljena (takoj po vojni se je sprla z zahodnimi državami in tudi zavrnila Marshallov načrt, nato pa se ni podredila Informbiroju in se tako oddaljila od Vzhoda), zato se je odprla proti zahodu, ki je v zameno za ekonomsko pomoč zahteval demokratične spremembe.

66. Kje so bile vidne demokratične težnje?

Težnje po demokraciji se izražajo v novem, **samoupravnem socializmu**. Uvedli so družbeno lastnino (lastniki gospodarskih obratov naj bi bili vsi), izvolili so predstavnike v delavske svete, manj je bilo montiranih sodnih procesov, zapori in taborišča so se začeli prazniti, ljudem je bilo omogočeno potovanje v tujino ... Zunanjepolitično se je začela Jugoslavija povezovati s tretjim svetom – gibanje neuvršenih.

67. Do kakšnih nesoglasij je prihajalo med vodilnimi jugoslovanskimi komunisti?

Prepirali so se o tem, kakšno stopnjo demokracije naj dopustijo, kakšen naj bo ustroj države (centralizem ali decentralizacija), o gospodarski politiki ... Razvitejša Slovenija je zagovarjala decentralizacijo in tržno gospodarstvo, saj bi tako več dobička ostalo v državah, ki so ga več ustvarile, medtem ko so nerazviti južni deli Jugoslavije hoteli, da bi razviti svet pomagal nerazvitemu. Neenotne reforme niso bile nikoli izpeljane do konca, ljudje so bili nezadovoljni.

68. Kako se je spremenil položaj Slovenije v Jugoslaviji?

- Politični dogovori so bili najprej sprejeti v republiki, šele nato so sledila zasedanja skupnih jugoslovanskih organov.
- Poleg Jugoslovanske ljudske armade so bile ustanovljene tudi republiške vojske – v Sloveniji **Teritorialna obramba Slovenije**.
- L. 1974 dobimo tudi novo ustavo, s katero dobimo **pravico veta**. Položaj Slovenije se je zelo okrepil.

POJMI

Decentralizacija – zmanjševanje pomena osrednjih organov oblasti.

Delavski svet – v samoupravnem socialističnem sistemu organ, ki odloča o delu in poslovanju tovarne.

Informbirojevec – oznaka za človeka, ki so ga politično preganjali v Jugoslaviji po začetku informbirojevskega spora.

Gospodarski razvoj

69. Kako je prišlo do hitre gospodarske rasti v Jugoslaviji in kakšne so bile njene posledice?

V Jugoslaviji se je začela uveljavljati tržna ekonomija, ukinjeni so bili boni in živilske karte in prišlo je do hitre gospodarske rasti. Jugoslavija se je začela povezovati z zahtevnimi tujimi tržišči, na katerih pa je bilo veliko konkurence jugoslovanskim socialističnim podjetjem, katera so doživela hud šok. Posledice so bile odpuščanje delavcev in stavke.

70. Kako se je spremenil življenjski slog v Jugoslaviji?

Zaradi gospodarske rasti in posojil se je povečala količina denarja v obtoku, kar so ljudje izkoristili za večje nakupe. Tovarne so povečale proizvodnjo blaga za široko potrošnjo. Na tržišču se pojavijo številni novi izdelki (gospodinjski aparati, telefon ipd.).

71. Kako je naftna kriza vplivala na Jugoslavijo?

V času naftne krize se Jugoslavija ni hotela odreči hitri gospodarski rasti, zato se je zadolževala v tujini in prišlo je do **inflacije** in **brezposelnosti**, ki je naraščala po l. 1980 (Titova smrt), l. 1986 pa je bila inflacija več kot 100%. Sledila je kriza.

Ponovno so uvedli bone za nakup stvari, ki jih je primanjkovalo (nafta, kava, pralni prašek, južno sadje). Krizo so najtežje prenašale revne republike (stečajni podjetji). Vlada ni našla izhoda iz krize in nezadovoljstvo je naraščalo, zato je l. 1989 odstopila.

Spreminjanje življenjskih navad

72. Kako so živeli Slovenci v povojnih letih?

Povojna obnova je prinesla več stanovanj, predmeti za široko potrošnjo (TV, pralni stroj, telefon, hladilnik) so bili dostopni tudi revnejšim slojem, večini je dostopna boljša zdravstvena in socialna skrb (porodniški dopusti, proste sobote, daljši letni dopusti). Cerkevni vpliv se je začel umikati sodobnemu načinu življenja; načrtovanje družine, večja enakopravnost med moškimi in ženskami (ločitve, zaposlovanje žensk) ...

73. Kaj veš o razvoju turizma v Sloveniji?

Razvoj turizma spodbudi odprava vizumov l. 1967. Turizem postane pomembna gospodarska panoga, pomembnejša od kmetijstva in industrije.

74. Kako se je razvil promet v Sloveniji?

Avtomobilizem je naraščal tako hitro, da je gradnja cest zaostajala za njim. Povečalo se je število smrtnih žrtev v prometu. Razvil se je tudi letalski promet.

Razvoj kulture

75. Kako se je razvila slovenska kultura?

Po vojni je nadzor nad kulturo in izobrazbo prevzela republika in ne Beograd. Nastale so številne **šole**, ki so žele ustvariti enakopravne pogoje za šolanje vseh (dvig izobrazbe) in **kulturne ustanove** (knjižnice, muzeji, galerije, kulturna društva, pevski zbori, amaterske gledališke skupine), ki delujejo po navodilih OF. 1958 je bila ustanovljena RTV Ljubljana.

76. Kaj je omejevalo slovensko kulturo?

Kultura je bila v prvih povojnih letih podrejena **cenzuri**, kljub temu pa so se umetniki povezovali z evropsko umetnostjo.

77. Kaj veš o popularni kulturi v Sloveniji?

Popularna kultura se je zelo razširila med mladimi (pop, rock, punk).

Kriza Jugoslavije

78. Kakšne posledice je imela Titova smrt?

Po smrti Tita je prišlo do hude gospodarske in politične krize; brezposelnost, propadanje podjetij, inflacija, zmanjševanje kupne moči ... Težje je bilo priti do zaposlitve, stanovanja, šolanja in dopusta.

79. Zakaj je v Jugoslaviji prišlo do nacionalnih nasprotij?

Mednacionalna nasprotja so se zaostrovala v odnosu do jezika, saj Slovenci, Hrvati in Makedonci zahtevajo več pravic za svoj jezik, kar pa Srbi in Črnogorci ne morejo sprejeti. L. 1981 se zato uprejo Albanci na Kosovu, ker vsa pomembnejša mesta zasedajo Srbi. Upor je bil zatrt s pomočjo policije.

80. Kaj veš o politični krizi v Jugoslaviji?

Da bi rešili krizo v državi, so ustanovili več komisij, ki naj bi predlagale spremembe gospodarskega in političnega sistema. V komisijah so imeli odločilno besedo ostareli komunisti, ki so rešitve iskali v obstoječem sistemu (sistemu, ki je potiskal državo v krizo).

Intelektualci so rešitev iz krize iskali zunaj samoupravnega socialističnega sistema. Srbski voditelji so rešitev videli v močnejši Srbiji in v vnovičnem vmešavanju države v gospodarstvo. S tem bi se okrepila moč zveznih organov oblasti na račun republiških vodstev.

81. Kaj so hoteli doseči slovenski intelektualci?

Intelektualci (Nova revija, Mladina, Tribuna), so kritizirali togi komunistični režim, ki se ni bil sposoben soočiti z novimi gibanji (punk). Slovenci so glasno opozarjali na napake komunističnega režima in beograjska vlada je zato sodno preganjala nekatere naše intelektualce (Janša, Zavrl, Borštner, Tasič idr.).